

ISAAC ASIMOV

FONDACIJA I CARSTVO

S engleskoga prevela
Nada Mihelčić

KONCEPT
IZDAVAŠTVO

SADRŽAJ

PROSLOV

1. DIO	General.....	3
2. DIO	Mula.....	83

PROSLOV

GALAKTIČKO SE CARSTVO RASPADALO.

Bilo je to golemo Carstvo koje se protezalo preko milijuna svjetova, s kraja na kraj velike dvostruke spirale koju zovemo Mliječna staza. I njegov je raspad bio jednako imponzantan i velik.

Urušavalo se neprimjetno stoljećima prije nego što je jedan čovjek konačno postao svjestan tog raspadanja. Bio je to Hari Seldon, osoba koja je predstavljala onu preostalu iskru kreativnog napora u tom sustavnom raspadanju. On je razvio i do vrhunca doveo psihohistoričku znanost.

Psihohistorika se nije bavila čovjekom pojedincem, nego ljudskim masama. Bila je to znanost koja se bavila gomilom, masom koju su sačinjavale milijarde ljudi. Mogla je predviđati njihove reakcije na podražaje i to točnošću kakvom bi neke manje značajne znanosti mogle predvidjeti kako će odskočiti milijarde lopti. Nikakva poznata matematika nije mogla predvidjeti reakciju pojedinca, ali reakcija milijarde ipak je nešto drugo.

Hari Seldon ocrtao je društvene i gospodarstvene trendove, uočio smjer tih krivulja i predvidio nastavak i ubrzanje raspada civilizacije te razdoblje od trideset tisuća godina koje će morati proći prije nego što iz tih ruševina iznikne novo Carstvo.

Bilo je prekasno da se pokuša zaustaviti taj pad, ali moglo se skratiti ono razdoblje barbarstva koje će uslijediti. Seldon je osnovao dvije Fondacije na posve suprotnim stranama Galaktike, a lokacije su im bile odabrane tako da bi se u samo jednom kratkom mileniju događaji mogli ispreplesti i umrežiti pa da mnogo ranije iznjedre pojavu jačeg i postojanijeg Drugog Carstva.

Knjiga *Fondacija* ispričala je priču jedne od tih Fondacija za prva dva stoljeća njezinog postojanja.

A sve je započelo preseljenjem fizičara na planet Terminus.

1. DIO **GENERAL**

1.

POTRAGA ZA ČAROBNJACIMA

BEL RIOSE ... Tijekom svoje relativno kratke karijere Riose je zaslužio, i to s pravom, naziv "Posljednji od Carskih". Proučavanje njegovih pothvata otkriva kako je u strateškim sposobnostima bio ravan Peurifoyu, a načinom na koji je manipulirao ljudima možda ga je i nadmašio. To što je rođen u danima urušavanja Carstva samo je pogodovalo izjednačavanju rekorda koji je Peurifoy postavio kao osvajač. Ipak je riskirao kada se, kao prvi general koji je to učinio, otvoreno suprotstavio Fondaciji...*

Encyclopaedia Galactica

BEL RIOSE PUTOVAO JE bez pratnje, a dvorska pravila nisu propisivala takav način za vođu flote stacionirane u nekom neuglednom zvjezdanom sustavu na periferijskoj zabiti Galaktičkog carstva.

No Bel Riose bio je mlad i energičan — dovoljno energičan da ga proračunat i bezosjećajan dvor pošalje na najdalji kraj svemira — a usto i radoznao. O njemu su stotine ljudi prepričavale čudne i nevjerovatne priče koje su bile znane tisućama i intrigirale svakoga njegovog podređenog.

Izašao je iz neurednoga terenskog vozila koje je prisvojio i pošao prema vratima oronule zgrade, odredišta tog putovanja. Čekao je. Fotočelija na ulazu radila je, no vrata je ipak otvorila nečija ruka.

Bel Riose nasmiješio se starcu — Ja sam Riose...

— Prepoznao sam vas. — Starac se nije iznenadio i ostao je stajati na svome mjestu. — Zašto ste došli?

* Svi citati iz *Galaktičke enciklopedije* preuzeti su, s dopuštenjem nakladnika Encyclopaedia Galactica iz 116. izdanja, objavljenog 1020. F .E., na Terminusu.

Riose pomirljivo učini korak natrag. — Dolazim u ime mira. Ako ste vi Duce Barr, molim, učinite mi uslugu i razgovarajte sa mnom.

Duce Barr stupio je u stranu, a zidovi u unutrašnjosti kuće osvijetlili su se. General je zakoračio u danje svjetlo. Dotaknuo je zid radne sobe, a onda se zagledao u vrške vlastitih prstiju.

— I to imate na Siveni?

Barr se škrto osmjehnuo. — Mislim da drugdje toga i nema. Ja to sam popravljam i održavam koliko mogu. Moram se ispričati što ste čekali pred vratima. Automat registrira nazočnost posjetitelja, no više ne može otvarati vrata.

— Ne znate ih popraviti? — U generalovu glasu titrala je natruha poruge.

— Nema više dijelova. Izvolite, sjednite, gospodine. Pijete li čaj?

— Na Siveni? Dobri moj gospodine, bilo bi društveno neprihvatljivo ne popiti ga.

Stari patricij tiho se povukao, uz ceremonijalan spori naklon kakvim se služila aristokracija iz boljih vremena prošlog stoljeća.

Riose je gledao za prilikom svojega domaćina na odlasku, a sva ona otmjenost i uglađenost kojoj su ga poučili sada je postajala pomalo nesigurna. Imao je puno vojničko obrazovanje, a iskustvo mu je bilo isto takvo. Već prema tom klišeju on se mnogo puta suočio sa smrću, no takva prijetnja uvijek je bila realna i vidljiva. Zato je sada bilo posve razumljivo da se taj idolizirani lav Dvadesete flote naježio našavši se odjednom u vlažnoj atmosferi stare sobe.

General je uočio male crne pregrade duž polica s knjigama. Naslovi su mu bili nepoznati. Nagađao je kako bi onaj veliki predmet u kutu sobe mogao biti prijemnik koji, prema želji, pretvara knjige u sliku i zvuk. Osobno nije nikada vidio kako to radi, no čuo je za to.

Jednom su mu rekli da je mnogo prije, u zlatno doba kada se Carstvo prostiralo diljem Galaktike, devet od deset kuća imalo takve prijemnike i takve nizove knjiga.

No sada su se granična područja nadzirala; knjige su bile za starce. Polovica tih priča o starim danima ionako su tek mitovi. I više nego polovica.

Čaj je stigao i Riose je sjeo.

Ducem Barr podigao je svoju šalicu. — U vašu čast!

— Hvala. U vašu!

Ducem Barr tada namjerno reče: — O vama se govori da ste mladi. Trideset i pet?

— Blizu ste. Trideset i četiri.

— U tom slučaju, — rekao je Barr, lagano naglašavajući svoje riječi — ne bih mogao bolje započeti nego da vam sa žaljenjem kažem kako ne posjedujem ljubavne amajlije ni ikakve ljubavne napitke. A nisam sposoban ni na bilo koji način utjecati na naklonost neke mlade dame koja vam se možda sviđa.

— Nije mi potrebna nikakva umjetna pomoć u tom smislu, gospodine. — Prizvuk u generalovu glasu dao je naslutiti kako ga to zabavlja. — Zar primete mnogo takvih zahtjeva?

— Prilično. Nažalost, neobaviješteni ljudi skloni su brkati znanost s čarobnjaštvom, a čini se kako je upravo ljubavni život čimbenik koji zahtijeva najviše čarobnjačkih intervencija.

— A čini se da je i prirodno što je tako. Ali ja nisam takav. Ja znanje ne povezujem ni s čime drugim osim sa sposobnošću pružanja odgovora na teška pitanja.

— Možda griješite koliko i oni — smrknuto je primijetio Sivenac.

— Možda, a možda i ne. — Mladi general spustio je svoju šalicu, prislonio je uz otvor čajnika i ona se ponovo napunila. Ubacio je u nju ponuđenu kapsulu s okusom, pa se površina na trenutak uzburkala. — Recite mi onda, patricije, tko jest čarobnjak? Tko su pravi čarobnjaci?

Barr je izgledao začuđen tim oslovljavanjem koje je već dugo bilo izvan uporabe. — Nema čarobnjaka — rekao je.

— Ali ljudi govore o njima. Sivena je preplavljena pričama o njima. Na njima je izgrađen cijeli jedan kult. Postoji neka čudna veza između toga i onih skupina vaših zemljaka koji još uvijek lupetaju gluposti i sline za starim danima i za onim što zovu sloboda i autonomija. Ta bi priča naposljetku mogla postati i opasna po državu.

Starac je odmahnuo glavom. — Zašto to mene pitate? Zar ste nanjušili neku pobunu kojoj bih ja bio na čelu?

Riose je slegnuo ramenima. — Nikako. Nikako. Ah, to zapravo i nije tako smiješna pomisao. Vaš je otac svojedobno bio u egzilu, a vi ste u svoje vrijeme bili patriot i šovinist. Od mene je, kao gosta, netaktično spominjati to, no moj posao to zahtijeva. A postoji li sada neka urota? Sumnjam. Tijekom ove tri generacije slomljen je duh Sivene.

Starac je, uz poteškoće, odgovorio: — I ja ću biti jednako neumjestan kao domaćin kakav ste vi kao gost. Podsjetit ću vas da je jednom carski namjesnik vjerovao, baš kao vi, da je Sivencima slomljen duh. Po njegovoj je naredbi moj otac postao siromašni izbjeglica, braća su mi postala mučenici, a sestra samoubojica. Pa ipak je taj namjesnik umro prilično strašnom smrću, od ruke istih, navodno poslušnih Sivenaca.

— Ah, da, i tu ste se gotovo dotaknuli nečega što bih želio reći. Zato što navodno misteriozna smrt tog carskog namjesnika meni nije bila nimalo zagonetna. U njegovoj osobnoj pratnji bio je mlad časnik čiji su postupci bili zanimljivi. Vi ste bili taj mladić, no mislim kako sada nema potrebe zalaziti u detalje.

Barr je šutio. — Nema nikakve potrebe. I, što predlažete?

— Da mi odgovorite na pitanja.

— Ne pod prijetnjom. Ja jesam star, ali još uvijek nisam toliko star da bi mi život posebno mnogo značio.

— Dragi moj gospodine, ovo su teška vremena, — rekao je Rioste značajno — a vi imate djecu i prijatelje. Imate zemlju prema kojoj ste u prošlosti izražavali ljubav. Ma dajte, da sam odlučio koristiti se silom, ne bih se obrušio na vas.

— Što želite? — hladno je upitao Barr.

Držeći praznu šalicu, Rioste reče: — Slušajte me, patricije. Ovo je vrijeme kada su najuspješniji vojnici oni koji praznikom u carskoj palači izvode sjajne mimohode i prate blještave brodove koje Njegovu Carsku Svjetlost odvoze na neke od planeta za ljetovanje. Ja... ja sam neuspješan. Ja sam u svojoj trideset i četvrtoj godini neuspješan i takav ću i ostati. Jer, znate, ja se volim boriti.

I zato su me poslali ovamo. Ondje na dvoru izazivam previše nevolja. Ne uklapam se u ono što nalaže bonton. Vrijeđam one tamo

dendije i lordove-admirale, no previše sam dobar vođa ljudi i brodova da bi me se samo tako riješili po kratkom postupku, ostavljajući me izoliranog negdje u svemiru, stoga su zauzvrat pronašli Sivenu. To je svijet na samoj granici, buntovna i jalova provincija. I dovoljno je daleko da svi budu zadovoljni.

I tako ja trunem. Nema pobunjenika koje bi trebalo zgaziti, a ni namjesnici se u graničnom području ne bune, barem ne otkad je sjajni pokojni otac Njegova Carskog Veličanstva dao primjer Moun-tela s Paramaya.

– Jak car – promrmljao je Barr.

– Da, i trebamo još takvih. On je moj gospodar, upamtite to. Ja čuvam njegove interese.

Barr je nezainteresirano slegnuo ramenima. – Kakve veze ima sve to?

– Objasnit ću vam u dvije riječi. Oni čarobnjaci koje sam spominjao dolaze izvana... odande izvan pograničnih straža, gdje je malo zvijezda i daleko su jedna od druge...

– Gdje je zvijezda malo i daleko su jedna od druge – citirao ga je Barr. – I tamo gdje studen svemira prodire.

– Zar je to poezija? – namrštio se Riose. U tom su se trenutku stihovi činili frivolnima. – U svakom slučaju, oni dolaze s periferije, s jedinoga dijela gdje mi je dopušteno boriti se u slavu Cara.

– I tako služite interesima Njegova Carskog Veličanstva, a udovoljavate i vlastitoj ljubavi prema dobroj borbi.

– Upravo tako. Ali moram znati protiv koga se borim, a u tome mi vi možete pomoći.

– Otkud bih ja to znao?

Riose je gricnuo keks. – Jer sam tri godine pratio svaku glasinu, svaki mit, svaki dah koji se odnosio na te čarobnjake... i iz cijele te gomile informacija koju sam sakupio, samo se dvije činjenice podudaraju i sigurno su točne. Prva je da čarobnjaci dolaze s ruba Galaktike nasuprot Siveni, a druga je da se vaš otac jednom susreo s takvim čarobnjakom, pravim i živim, i da je razgovarao s njim.

Ostarjeli Sivenac gledao ga je netremice, a Riose je nastavio: – Bit će najbolje da mi kažete što znate...

— I bilo bi zanimljivo da vam kažem neke stvari — zamišljeno reče Barr. — To bi bio moj psihohistorički pokus.

— Kakav pokus?

— Psiho-historički. — U osmijehu starca bilo je nečega neugodnog. Tada je živahno dodao: — Predlažem da si natočite još čaja jer ću vam održati jedan mali govor.

Duboko se zavalio u svom tapeciranom naslonjaču, a svjetlost u zidovima prigušila se poprimivši nijansu ružičaste slonovače, što je smekšalo čak i oštar profil tog vojnika.

Ducem Barr započeo je: — Moje znanje rezultat je dviju slučajnosti: slučajnosti što sam rođen kao sin svojega oca i što sam rođen u svojoj zemlji. Sve je započelo još prije četrdeset godina, nedugo nakon Velikog masakra, kada je moj otac bio izbjeglica u šumama na jugu, a ja sam bio topnik u namjesnikovoj osobnoj floti. Usput budi rečeno, to je bila flota istog onog namjesnika koji je zapovjedio taj masakr i koji je poslije umro vrlo okrutnom smrću.

Barr se gorko osmjehnuo i nastavio: — Moj otac bio je patricij Carstva i senator na Siveni. Zvao se Onum Barr.

Riose ga nestrpljivo prekine: — Vrlo dobro znam okolnosti u kojima je otišao u egzil. Ne morate zalaziti u detalje.

Sivenac ga je ignorirao i mirno nastavio: — Dok je bio u egzilu, k njemu je došao neki lualica, trgovac s ruba Galaktike, neki mladić koji je govorio stranim naglaskom i koji nije znao ništa o nedavnoj prošlosti Carstva, a koji je imao osobni štit protiv polja sila.

— Štit za pojedinca? — Riose je gledao u njega. — Ne lupetajte. Koji bi generator mogao biti toliko jak da zgusne štit oko samo jednog čovjeka? Tako vam Velike Galaktike, zar je sa sobom na nekim kolicima vukao izvor od pet tisuća miri-atona atomske energije?

— To je taj čarobnjak o kojem ste čuli govorkanja, priče i mitove — mirno je rekao Barr. — Taj naziv “čarobnjaka” nije lako stečen. Nije nosio nikakav generator koji bi bio toliko velik da bi ga se vidjelo, ali ni najteže ručno naoružanje ne bi moglo probiti taj njegov štit.

— Zar je to cijela priča? Jesu li čarobnjaci nastali blebetanjem starca shrvanog patnjom i progonstvom?

— Gospodine, ta priča o čarobnjacima starija je od mog oca. A i dokaz je vrlo konkretan. Otišavši od mog oca, taj trgovac kojega su ljudi nazvali čarobnjakom posjetio je u gradu nekog tehničara do kojega ga je moj otac odveo i ondje je ostavio jedan od generatora zaštitnog polja kakvo je on nosio. Vrativši se iz egzila, nakon smakuća onoga krvavog namjesnika, moj je otac donio taj generator sa sobom. Trebalo je mnogo vremena da...

Taj generator visi na zidu iza vas, gospodine. Ne radi. Radio je samo prva dva dana i nikada poslije, ali ako ga pogledate, vidjet ćete da nikada nitko u Carstvu nije napravio nešto takvo.

Bel Riose posegnuo je za pojasom napravljenim od metalnih karika, koji je visio na zakrivljenom zidu. Začuo se tih zvuk nalik na sisanje kada se pri dodiru njegove ruke sila adhezije prekinula. Pozornost mu je privukao malen dio ovalnog oblika pri vrhu pojasa. Bio je veličine oraha.

— To... — rekao je.

— ... je bio generator — kimnuo je Barr. — Ali to je *bio* generator. Tajna o načinu na koji je radio sada je nedokučiva. Subelektronska istraživanja pokazala su da je nastao fuzijom u jedinstvenu grudicu metala, no ni najpomnija proučavanja difrakcijskih uzoraka nisu bila dostatna da bi se ustvrdilo koji su elementi sudjelovali pri toj fuziji.

— Onda se vaš “dokaz” ipak oslanja tek na puste riječi, bez ikakva konkretnog dokaza.

Bar je slegnuo ramenima. — Od mene ste tražili da vam kažem što znam i prijeli ste kako ćete to iz mene izvući silom. Ako ste odlučili sve to dočekati sa skepsom, ja tu ne mogu ništa. Želite li da prekinem priču?

— Nastavite! — grubo reče general.

— Kad je moj otac umro, nastavio sam s njegovim istraživanjima i tada mi je u pomoć pritekla ona druga slučajnost koju sam vam spomenuo jer je Sivena bila dobro poznata Hariju Seldonu.

— A tko je Hari Seldon?

— Hari Seldon bio je znanstvenik u vrijeme vladavine Dalubena IV. Bio je psihohistorik, posljednji i najveći od svih. Jednom je posjetio

Sivenu, kada je bila veliko trgovačko središte, puno umjetnosti i znanosti.

— Hmm, — jetko je otpuhnuo Riöse — postoji li ikdje ikakav planet u stagnaciji na kojem ne tvrde kako su nekada bili preplavljeni bogatstvom?

— Dani o kojima ja govorim jesu dani otprije dva stoljeća, kada je careva vlast dopirala i do posljednje zvijezde; kada je Sivena pripadala unutarnjoj, a ne polubarbarskoj rubnoj provinciji. U tim je danima Hari Seldon predvidio opadanje moći imperija te kako će na kraju i cijelu Galaktiku zahvatiti barbarstvo.

Riöse se odjednom nasmijao. — Što je predvidio? Onda je on to loše predvidio, dobri moj znanstveniče. Pretpostavljam da vi sebe tako nazivate. Pa Carstvo je sada snažnije negoli je bilo za cijelog milenija. Vaše staračke oči zaslijepila je ova pustoš granice. Pođite jednom u unutarnje svjetove, u toplinu i raskoš centra.

Starac je mračno odmahnuo glavom. — Cirkulacija najprije prestaje na vanjskim rubovima. Još će malo potrajati dok trulež ne zahvati i samo srce. Ovo ovdje očito je rasulo, za razliku od onoga unutarnjeg, i ta je priča stara već nekih petnaest stoljeća.

— I tako je taj Hari Seldon predvidio kako će barbarstvo jednoliko zahvatiti cijelu Galaktiku — rekao je Riöse vedro. — I što će onda biti, ha?

— I zato je osnovao dvije Fondacije na dva potpuno suprotna kraja Galaktike... Fondacije onih najboljih, najmlađih i najsnažnijih, kako bi se množile, rastle i razvijale se. Svjetovi na kojima su one postavljene pomno su odabrani. Sve je uređeno tako da u budućnosti, kakvu je predvidjela neumitna matematika psihohistorike, najprije budu izolirane od glavnine civilizacije Carstva, a poslije postupno prerastu u začetke Drugoga Galaktičkog carstva... krateći ono neizbježno međurazdoblje barbarstva s trideset tisuća godina na svega tisuću.

— A gdje ste vi sve to doznali? Čini se kako sve znate do u tančine.

— Ne znam i nikada nisam ni znao — mirno je rekao patricij.
— To je bolan rezultat povezivanja nekoliko dokaza do kojih je došao

moj otac i onoga nečeg što sam sâm otkrio. To je tek krhka, slabašna osnova koja je dobila romantičnu nadgradnju kako bi se nekako premostile goleme nepoznanice. No uvjeren sam da je to u načelu točno.

— Lakovjerni ste.

— Mislite? Na to sam utrošio četrdeset godina istraživanja.

— Hah! Četrdeset godina! Ja bih to pitanje razriješio za četrdeset dana. Zapravo, vjerujem kako bih trebao. To bi bilo... drukčije.

— A kako biste vi to učinili?

— Na sasvim očit način. Mogao bih postati istraživač. Mogao bih pronaći te Fondacije koje spominjete, pa se uvjeriti na svoje oči. Kažete da postoje dvije?

— Zapisi upućuju na dvije. Dokazi su pronađeni samo za jednu, što je i razumljivo, jer se druga nalazi na suprotnom kraju dugačke osi Galaktike.

— Pa dobro, posjetit ćemo tu bližu. — General je ustao, popravlajući svoj opasač.

— Zar znate kamo trebate poći? — upitao je Barr.

— U izvjesnom smislu. U zapisima predzadnjeg namjesnika, onoga kojeg ste vi tako učinkovito ubili, postoje sumnjive priče o vanjskim barbarima. Zapravo, jedna od njegovih kćeri udala se za takvog princa barbara. Već ću ja pronaći način.

Ispružio je ruku. — Zahvaljujem vam na gostoprimstvu.

Ducem Barr prstima mu je dotaknuo ruku i sagnuo glavu izvevši služben naklon. — Bila mi je velika čast što ste me posjetili.

— A što se tiče te obavijesti koju ste mi dali, — nastavio je Bel Riose — kad se vratim, znat ću kako ću vam zahvaliti.

Ducem Barr svojega je gosta ponizno ispratio do vanjskih vrata i, kada je vozilo već nestajalo u daljini, tiho reкао: — *Ako se vratiš.*